

Мирончук Н.М. Контекстно-професійний зміст підготовки майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі / Мирончук Н.М. // Підготовка педагогів до впровадження державних стандартів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2013. – С. 442-446.

*Мирончук Н. М.,
доцент, кандидат педагогічних наук
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

Контекстно-професійний зміст підготовки майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі

Сучасний розвиток системи вітчизняної освіти пред'являє високі вимоги до підготовки майбутнього учителя, його особистих і професійних якостей. Це пов'язано з тим, що динамічні перетворення, які відбуваються в нашій країні в усіх сферах життя посилюють потребу в діяльних, підприємлих, творчих особистостях, здатних самостійно висувати й оперативно розв'язувати різноманітні завдання в нестандартних умовах.

Підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників, їхнє професійне самовдосконалення, постійне підвищення професійного рівня, педагогічної майстерності, загальної культури є важливою умовою модернізації освіти, про що наголошується в низці нормативних документів, зокрема Законі України „Про освіту”, „Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Концепції педагогічної освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.

Готовність учителя до педагогічної діяльності виявляється в реалізації нових педагогічних технологій, знаходженні адекватних способів вивчення особистості школяра, розв'язанні педагогічних завдань, що вимагають негайних дій у педагогічній ситуації. Як відомо, характерною ознакою педагогічної ситуації виступає наявність суперечностей між метою та можливостями її досягнення. Це засвідчує проблемність педагогічної ситуації, що зумовлює певні утруднення педагога – необхідність швидко і правильно її оцінити і прийняти ефективне, педагогічно виважене рішення. Саме тому до змісту професійної підготовки майбутніх учителів має бути включений не лише методологічний та теоретичний, а й практичний та соціальний його напрям.

Аналіз наукових доробок з проблем підготовки вчителя-практика свідчить про різноаспектність підходів щодо вивчення даної проблеми: зокрема, висвітлюються загальні проблеми підготовки майбутнього педагога (О. Абдулліна, А. Алексюк, І. Бех, О. Мороз,

В. Сластьонін та ін.), питання історії та філософії вищої педагогічної освіти (В. Андрущенко, В. Бех, Л. Вовк, В. Євтух, І. Зязюн та ін.), шляхи удосконалення підготовки майбутніх педагогів до реалізації їхніх професійних функцій (С. Вітвицька, О. Антонова, Н. Сидорчук, С. Сисоєва та ін.), теоретичні й практичні проблеми підготовки до виховної діяльності (О. Горшкова, О. Дубасенюк, А. Капська, Ю. Костюшко, Г. Троцько та ін.). Разом з тим, педагогічний процес потребує особливої організації, де відчутним є практичний, міжпредметний, прикладний та соціальний аспекти, що досягається за рахунок змістової переорієнтації процесу підготовки від повно до профілю майбутньої педагогічної діяльності студентів.

З огляду на це, *метою статті* є окреслення контекстуального змісту професійної підготовки майбутнього вчителя та шляхів його професійного зростання.

З перших днів навчання в педагогічному закладі майбутньому вчителю потрібно систематично і напружено працювати (теоретично і практично) над формуванням професійної спрямованості, максимально готувати себе безпосередньо до справи навчання і виховання підростаючого покоління. За роки навчання студент має фундаментально оволодіти наукою, основами якої треба буде озброювати школярів, опанувати понятійним апаратом і матеріалістичним розумінням науки.

Разом з тим, навчальний заклад готує педагога-практика, вчителя відповідної науки, що посилює вагомість його практичної підготовки. Здобуті у навчальному закладі знання є інструментом, з допомогою якого майбутній фахівець формує особистість людини, через те він має набути глибокої теоретичної й практичної підготовки, насамперед у галузі психолого-педагогічних наук. Основною одиницею роботи в контекстному навчанні є ситуація. Система проблемних ситуацій дозволяє розгорнути діалектично суперечливий зміст навчання в динаміці й тим самим забезпечити об'єктивні передумови формування теоретичного та практичного професійного мислення.

Змістом контекстного навчання виступає не тільки предметна сторона професійної діяльності, задана за допомогою системи навчальних завдань, моделей і ситуацій, а й її соціальна сторона, відтворена різними формами спільної діяльності та спілкування. До базових форм відносяться: навчальна діяльність академічного типу, квазіпрофесійна діяльність, навчально-професійна діяльність. На думку А. А. Вербицького, у контекстному навчанні моделюється предметний і соціальний зміст майбутньої праці, задається її контекст [1; 3].

На контекстно-професійній підготовці майбутнього педагога наголошує Н.М. Дем'яненко [2], яка вбачає її сутність у розробці моделі розвитку компетентності випускника ВНЗ як сукупності відповідних умов, засобів, методів, технологій навчання. Модель передбачає організацію квазіпрофесійної діяльності, міждисциплінарну взаємодію,

надання можливостей для саморозвитку і самореалізації особистості студента, створення додаткових організаційно-педагогічних умов, спрямованих на посилення мотивації студентів до навчання (кредитно-рейтингова система, елективні курси, метод проектів тощо). Реалізація професійно-педагогічної підготовки майбутнього фахівця відбувається через змістово-технологічну інтеграцію соціально-гуманітарної, загальнопрофесійної, предметної складових і позааудиторної соціально значущої діяльності студентів. При цьому аналіз і осмислення засвоєваних явищ, процесів, цінностей розглядаються як засіб їхнього самовизначення і самовдосконалення. Активні, діалогові, дослідницькі методи навчання і виховання виступають способами освоєння досвіду рефлексивного, організаторсько-комунікативного, проектного видів діяльності, а отже, основою розвитку соціально-професійної компетентності випускників педагогічних університетів.

Зміст психолого-педагогічної підготовки майбутнього фахівця у процесі навчання у ВНЗ репрезентується відповідною науковою інформацією у процесі вивчення нормативних навчальних дисциплін („Вступ до спеціальності”, „Педагогіка”, „Теорія і методика виховної роботи”, „Основи науково-педагогічних досліджень”, „Основи педагогічної майстерності”), через упровадження авторських курсів, у педагогічній практиці, науково-дослідній підготовці, через самостійну освітню діяльність. Види навчальної діяльності: ознайомлення з літературою, з теоретичними роботами з педагогіки і психології, прослуховування лекцій фахівців і досвідчених учених; складання плану з удосконалення фахового рівня (висування гіпотез, вивчення передового досвіду своїх колег, спостереження, показові уроки, обговорення уроків і т.д.); мікрвикладання; виконання ролі співлектора, проведення мікродосліджень, безпосереднє впровадження у власну практику результатів наукових досліджень і передового досвіду, самовиховання й удосконалення прийомів роботи, відпрацьовування потрібних умінь, перевірка ефективності застосовуваних методів навчання і виховання і т.д.; накопичення методичного матеріалу (планів-конспектів, дидактичних посібників, діагностичних методик, опису елементів педагогічного досвіду);

Дослідження сформованості у студентів різних видів професійних умінь (інформаційних, прогностичних, конструктивних, організаційних, комунікативних, аналітичних) засвідчило сформованість їх практичної готовності переважно на достатньому (58 %) і середньому рівні (24 %), оскільки набуті теоретичні знання не завжди знаходять своє практичне вираження через незнання, невміння застосування їх при вирішенні практичних завдань. Практична діяльність студентів має переважно репродуктивний характер; нові, нестандартні ситуації, що виникають у реальному навчально-виховному процесі, викликають у них певні утруднення.

Саме тому *педагогічна практика* студентів визначається важливою складовою їх професійної підготовки. Мета, завдання, зміст, організаційно-методичне забезпечення

педагогічної практики повинні сприяти оволодінню студентами основами професійної діяльності, виробленню професійних умінь та навичок, у тому числі й формуванню дослідницької культури.

Основне завдання практики – закріплення й поглиблення теоретичних знань студентів, набутих у процесі академічних занять й формування основних професійних якостей. Упродовж практики здійснюється виховна робота, спрямована на формування професійних навичок, активної життєвої позиції, сукупності громадянських і моральних якостей майбутнього педагога. Студент і студентський колектив виступають одночасно і як суб'єкт виховання.

Педагогічна практика – важлива соціально-психологічна умова і педагогічний засіб професійної підготовки майбутнього вчителя. Саме на практиці студент вперше випробовує себе в новій статусно-рольовій позиції вчителя, намагається відповісти на непрості питання про свої можливості й бажання. Педагогічна практика є професійним випробуванням студента, практичною перевіркою правильності ідентифікації його „образу – Я” з образом професіонала. Практика є початком (чи продовженням) професійного самовизначення, ствердження і розвитку "Я–професійне" майбутнього вчителя. Після педагогічної практики підвищується самооцінка готовності до самостійної роботи в школі. Педагогічна практика впливає і на ставлення студентів до педагогічної професії, яке може бути суперечливим і залежить від конкретних переживань студентів.

Педагогічна практика носить тривалий і безперервний характер, забезпечуючи фундамент для формування основних педагогічних умінь і навичок у майбутніх учителів та виконує ряд функцій: *адаптаційну* (студент ознайомлюється з різними видами навчально-виховних закладів, звикає до ритму педагогічного процесу, роботи з дітьми); *навчальну* (актуалізація, поглиблення та застосування теоретичних знань, формування педагогічних умінь і навичок); *виховну* (формування ставлення до педагогічної професії, професійно значущих якостей особистості вчителя, розуміння необхідності самоосвіти та самовиховання); *розвивальну* (розвиток педагогічних здібностей студентів, педагогічного мислення, мотиваційної сфери до педагогічної діяльності); *діагностичну* (перевірка рівня особистісних та професійних якостей майбутнього вчителя, професійної придатності та підготовленості до педагогічної діяльності).

Навчально-виховна практика спочатку на 2 і 3 курсах, потім на 4 і 5 курсах (магістратурі) у різних типах загальноосвітніх шкіл і навчальних закладах I-II рівнів акредитації має важливе значення, оскільки саме тут набуваються початки професійно-педагогічних умінь практичної роботи в школі. Система завдань навчальної, методичної, виховної та дослідницької роботи, яку студенти мають виконати на практиці, спрямована на розвиток їх аналітичних, прогностичних, конструктивних, організаційно-комунікативних,

виховних умінь. Під час практики майбутні педагоги здобувають уміння аналізувати свою практичну діяльність, узагальнювати навчально-виховну роботу вчителів, набувати навичок роботи з дитячим колективом, систематично спостерігати і добирати об'єктивні дані для виконання дипломних та курсових робіт.

До змісту педагогічної практики включаються такі види їх діяльності: *організаційно-педагогічна* (ведення документації, складання планів, формування колективу, ін.); *дослідницька* (вивчення класного колективу, рівня вихованості учнів, виявлення інтересів і потреб учнів, їх мотивів, умов проживання тощо); *колективно-творча* (організація діяльності з класом); *виховна* (проведення виховних годин, зборів, індивідуальна робота з вихованцями, ін.); *аналітична* (осмислення досвіду власної (чи інших вихователів) педагогічної діяльності).

Неабияке значення має самоосвіта студента та самовиховання, що сприяють удосконаленню педагогічних умінь та навичок.

Самоосвіта студентів педагогічних вищих навчальних закладів полягає в тому, що вона покликана поєднувати різнобічну навчально-виховну діяльність у професійному становленні майбутніх учителів, сприяти усвідомленню своїх ідеалів та життєвих планів і розумінню головних освітніх завдань. Формами самоосвіти студентів є: науково-дослідницька робота з проблеми; вивчення наукової, методичної та навчальної літератури; отримання консультацій; участь у колективних і групових формах методичної роботи, у роботі тренінгів, конференцій, науково-практичних семінарів; вивчення передового педагогічного досвіду; ведення картки власного професійного зростання тощо.

Підвищенню рівня науково-методичної та професійної грамотності сприяє також участь студентів у різних наукових гуртках, центрах, об'єднаннях.

Таким чином, професійна підготовка майбутнього вчителя повинна бути націлена на формування умінь самостійно вчитися, самовдосконалюватися, виховання відповідального та творчого ставлення до своєї праці.

Список використаної літератури

1. Вербицкий А.А. Активноеобучениеввысшейшколе: контекстныйподход: метод. пособие. – М.:Высшая школа, 1991. – 207 с.

2. Дем'яненко Н.М. Сучасні тенденції підготовки педагогічних кадрів: системний аналіз і спроба моделювання [Електронний ресурс] / Дем'яненко Н.М. – Режим доступу: <http://www.artek.ua/information/Artek%20-%20CO-EXISTENCE%20e-magazine/demyanenko.doc>

3. Контекстний підхід у безперервній освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://psi-help.com/pdruchniki-z-pedagogki-ta-psixolog/17-shlyaxi-pdvishhennya-profesjno-dyalnost-vchitelya/109-kontekstnij-pdxd-v-bezperervnj-osvt.html>